

Rodičovská péče o děti a politika zaměstnanosti

„Kolize nebo komplementarita?“

Pořádá

české předsednictví v radě EU

a

místopředseda vlády
a ministr práce a sociálních věcí
České republiky

za podpory
Evropské komise

Kongresové centrum Praha
Praha, Česká republika
5. - 6. února 2009

Prof. Dr. Spiridon Paraskewopoulos
Univerzita Lipsko

Moderní rodinná politika a její vztah k politice zaměstnanosti

- Obsah:**
- 1. Tradiční (klasické) pojetí rodiny**
 - 2. Pojetí rodiny v moderní společnosti**
 - 3. Rodinná politika v zemích Evropské unie**
 - 3.1 Skandinávský model**
 - 3.2 Francouzský model**
 - 3.3 Model německy mluvících zemí**
 - 3.4 Anglosaský model**
 - 3.5 Jihoevropský model**
 - 4. Závěry pro a proti přijetí společné evropské rodinné politiky**

1. Tradiční (klasické) pojetí rodiny

Pro všechny státy Evropské unie je v dnešní době ve více či méně podobné formě charakteristický demografický vývoj, který se projevuje především poklesem porodnosti (obyvatelstvo stárne) a rostoucím počtem zaměstnaných žen (viz tabulky 1 a 2).

Tento demografický vývoj nepoškozuje pouze financování systémů zabývajících se zajištěním ve stáří, nýbrž také celou situaci kolem výdělečné činnosti a zaměstnanosti v zemích Evropské unie.

Vzrůstající zaměstnanost žen je sice z politického a hospodářského hlediska hodnocena pozitivně, není však dostatečným a trvale udržitelným řešením demografického problému, pokud současně nedojde k trvalému růstu porodnosti.

Pokud se tak nestane, jsou negativní následky na míru zaměstnanosti národního hospodářství a odpovídající vývoj hospodářského růstu evropských národních hospodářství nevyhnutelné. Z tohoto pohledu souvisejí opatření rodinné politiky velmi úzce s opatřeními politiky zaměstnanosti a s hospodářským růstem.

Cílem rodinné politiky a politiky zaměstnanosti je tudíž dosáhnout slučitelnosti rodinného a profesního života dospělých, práce schopných a pracovitých lidí. Jinými slovy, muži by se měli pokusit stejně jako ženy pokud možno bez společenských a hospodářsko-politických překážek sloučit své povolání a kariérní cíle s rodinným životem a péčí o dítě, jakož i s případnou péčí o potřebné osoby v rodině.¹

Z ekonomického pohledu vyvstává v této souvislosti ještě jedna otázka, a sice jaký druh politiky – tím je míněna sféra rodinné politiky, politiky zaměstnanosti a v neposlední řadě rovněž politika vzdělávání - a na jaké úrovni se dlouhodobě a trvale postará o evropská národní hospodářství s využitím dostačujících lidských zdrojů. Hlavním pilířem pro zaručení úspěchu tohoto politického svazku bude podle mého názoru právě sféra rodinné politiky.

Jaký druh rodinné politiky je pro dosažení těchto cílů vhodný? Odpověď na tuto otázku závisí, jak naznačuje zkušenost posledních 30 let, na představě rodiny, která utváří obraz společnosti.

Empirický vývoj ukazuje, že potřebu rodiny má z kulturního hlediska společnost danou. Kultura evropských států jsou (byly) utvářeny křesťansky. Pod pojmem rodiny se rozumí (rozumělo), když se dva heterosexuální partneři vezmou, tedy uzavřou sňatek, a mají co nejdříve děti. Přitom od pradávna existovala dělba práce, která spočívala v tom, že přede-

vším matky odpovídaly za výchovu dětí a obstarávaly domácnost, zatímco se otcové starali o zajištění materiální existence rodiny.

Stát přitom disponoval vzdělávacími institucemi, které zaručovaly vzdělání a odborné vzdělání dětí, což mělo za následek utváření lidských zdrojů.

Za této situace rovněž existovala - v rámci rodiny a pro všechny generace - nepsaná pravidla, která zaručovala zaopatření těchto generací v rámci rodiny.

V původních křesťanských evropských státech utvářel po celá staletí tento základní vzor s rozmanitými variantami povědomí lidí o rodinné politice.

Především emancipační hnutí žen ve 20. století vedlo k tomu, že se výše popsaná představa rodiny začala masivně měnit.

Co se týká porodnosti, spatřuje francouzská ekonomka Béatrice Majnoni D'Intignano tři fáze ve vývoji evropských zemí, které jsou v některých zemích částečně – obzvláště v oblasti jižní Evropy - stále ještě aktuální:

1. Tradiční fáze s vysokou mírou porodnosti a nízkou mírou zaměstnaných žen, která trvala ve Skandinávii a ve Francii do konce šedesátých let.
2. Přejídná fáze s rostoucím počtem zaměstnaných žen a klesající mírou porodnosti, která začala na konci šedesátých let a dodnes převládá v některých zemích východní a střední Evropy a v evropských středomořských zemích.
3. Současná - takzvaná moderní - fáze, která je charakteristická vysokou mírou zaměstnanosti (také u žen) se stabilním nebo lehce klesajícím počtem porodů (Skandinávie a Francie).

Podle názoru D'Intignano budou muset všechny evropské země projít těmito třemi fázemi. Vývoj ukazuje, že v zemích, kde je zaměstnaným ženám z hospodářského a sociálně-politického aspektu umožněno vést rodinný život a mít děti, jsou míry porodnosti vysoké a z tohoto důvodu vykazují tyto země stabilní demografický vývoj.²

Trochu jiný vývoj zaznamenáváme v zemích bývalého komunistického bloku východní Evropy. Komunistické státy systematicky podporovaly růst porodnosti, protože se potýkaly s trvalým nedostatkem pracovních sil. Provedením nejrůznějších opatření - díky široké nabídce jeslí a mateřských škol - umožnily tyto režimy skloubit rodinný a profesní život matek. Tím také docílily poměrně vysokých křivek porodnosti.

Se začátkem transformace komunistických systémů v systémy demokratické a tržněhospodářské se tento vývoj nejen zastavil, ale nabral zcela opačný směr. V současné době mají téměř všechny tyto státy nejnižší míry porodnosti v zemích Evropské unie (viz tabulka 1). Důvody jsou různé.

Na jedné straně je nutno uvést vysokou míru nezaměstnanosti, resp. nízkou zaměstnanost (viz tabulka 2), a s tím spojenou nejistotu vývoje příjmů v rodinách. Na druhou stranu je však patrné oživení starých křesťanských kulturních představ o rodině a tendence těchto zemích uvnitř Evropské unie napodobovat je.

Současný proces vývoje rodinné politiky by mohl být popsán jako cesta pokusu a omylu (*trial and error*). Je zřejmé, že se tyto procesy vývoje spodobnily, avšak s časovými prodlevami, jak je tomu u starých zemí Unie.³

2. Pojetí rodiny v moderní společnosti

V takzvaném moderním pojetí společnosti se představy o rodině výrazně změnily. Již při pouhém vymezení pojmu rodiny se mnohé změnilo. Nejen manželské svazky, ale také neformální partnerské svazky s dětmi nebo samoživitelé jsou chápáni jako rodina.

Objevují se tendence – a v některých státech je to již částečně realita - uzнат homosexuální partnerské svazky, kterým je umožněno také adoptovat děti, z hlediska práva jako rodinu.

Přitom dochází ke změně po staletí přetrvávající – jak je výše krátce nastíněno - tradiční dělby práce mezi mužem a ženou v rámci rodiny. Tradiční homogenní chování pohlaví, které se opíralo o obecně uznávaná pravidla dělby práce uvnitř rodiny, se naprosto změnilo.

Ve všech zemích Evropské unie je zřejmé, že se změnil nejen obraz rodiny, ale rovněž životní návyky lidí. V zemích jižní Evropy není například žádnou zvláštností, že často kvůli nezaměstnanosti třicetileté „děti“ nejenže stále bydlí v domě rodičů, ale jsou svými rodiči zcela zaopatřovány. Také pohled na manželství a rodinu, jak již bylo uvedeno, se výrazně změnil.⁴

Je statisticky dokázáno, že neformální partnerské svazky, rozvody, resp. rozchody, a porody nemanželských dětí mají vzrůstající tendenci. V roce 2000 se ve Finsku, Dánsku, Velké Británii a Francii narodilo 40 % nemanželských dětí a ve Švédsku dokonce více než 55 % dětí.

Tento vývoj vede k tomu, že mají ženy po celé Evropě své první dítě v průměru teprve ve 28 letech. Tendenci posiluje také skutečnost, že se ve více než 10 % jde o jednočlennou domácnost - a v asi 15 % o domácnost s jedním rodičem.⁵

Dále je možné sledovat, že zvyšující se počet zaměstnaných žen v celé Evropě koresponduje se snižující se mírou porodnosti (v počtu dětí na jednu ženu).

Průměrná míra porodnosti se ve všech 27 zemích Evropské unie snížila z 2,22 v roce 1970 na 1,50 v roce 2007. Jedenáct zemí (Belgie, Kypr, Dánsko, Francie, Finsko, Irsko, Lucembursko, Malta, Nizozemsko, Švédsko, Velká Británie) vykazuje nadprůměrnou míru porodnosti, přičemž Francie zaujímá první místo (viz tabulka 1).

Ostatních 16 zemí (Rakousko, Bulharsko, Česká republika, Německo, Španělsko, Estonsko, Řecko, Maďarsko, Itálie, Litva, Lotyšsko, Portugalsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko) má podprůměrnou míru porodnosti, přičemž poslední příčku zaujímá Litva s počtem 1,21 (viz tabulka 1).

Dalším typickým projevem moderní společnosti je rychlý nárůst zaměstnanosti žen v celé Evropě. Také zde však jsou patrné velké rozdíly a rozdíl mezi Severem a Jihem.

Průměrná míra zaměstnanosti v bývalých 15 státech Evropské unie poklesla u mužů ze 78,3 v roce 1980 na 73,5 v roce 2006, zatímco v tom samém období u žen vzrostla ze 42,9 na 58,5 (viz tabulka 2).

Zde je zajímavé, že míra zaměstnanosti žen se ve skandinávských zemích pohybuje nad 70 % a v Itálii nebo Řecku pod 50 % (viz tabulka 2). U posledně jmenovaných přispívají k tomuto vývoji kromě kulturních vlivů také pouze nepatrné možnosti práce na částečný úvazek a částečně nejisté poměry na trhu práce.

Tyto uvedené změny ve struktuře rodiny již také neumožňují existenci výše zmíněného nepspaného generačního pravidla v rámci rodiny. To je v dnešní době v rukou státu a je podporováno systémem soukromého kapitálového krytí. Ozývají se hlasy, že by se mělo zcela přejít na systém kapitálového krytí, ovšem současná finanční krize tyto tendence patrně utlumí. Objevují se dokonce snahy částečně zprivatizovat systémy vzdělávání.

Změny rodinného života vedly k tomu, že se změnily rovněž představy o úloze rodiny ve společnosti a tím také požadavky na rodinnou politiku.

V dnešní době je, pokud se má míra porodnosti zvýšit, nezbytná především taková rodinná politika, která bude podporovat uplatnění žen, resp. matek, na trhu práce a aktivní zapojení

mužů do rodinného života.⁶ Tím jsme se dotkli samotné podstaty diskuse o evropské rodinné politice.

3. Rodinná politika v zemích Evropské unie

Na začátek je nutno poznamenat, že do dnešní doby neexistuje jednotná a obecně uznávaná evropská rodinná politika. Tato politika je věcí každého členského státu Evropské unie.

Existuje více druhů modelů rodinné politiky, které podle mého názoru na jedné straně korespondují s mentalitou jednotlivých evropských zemí a s jejich sociálními a sociálně-politickými cíly a tradicemi a na druhé straně jsou spojeny se společensko-politickými cíly, jejichž dosažení sféra rodinné politiky sleduje především.

Pokud bychom provedli hrubou systematizaci jednotlivých modelů rodinné politiky, bylo by možné rozlišit pět druhů rodinných politik ve státech Evropské unie⁷:

- 1. skandinávský model,**
- 2. francouzský model,**
- 3. model německy mluvících zemí,**
- 4. anglosaský model a**
- 5. jihoevropský model.**

U těchto modelů - především v severoevropské oblasti - je více či méně patrné politické úsilí všech států Unie, a sice, že se každý stát pokouší z hlediska rodinné politiky o vytvoření takového modelu moderního rodinného života, kdy jsou zaměstnáni oba rodiče, a zároveň je systém ekonomicky efektivní a sociálně únosný a přispívá k růstu porodnosti.

Hlavní rozdíly mezi různými druhy rodinné politiky jsou - vzhledem ke státní podpoře – ve výši odvodů z platů a možnosti infrastruktury.

3.1 Skandinávský model

Úsilí sloučit rodinný a profesní život je patrné především u skandinávského (Dánsko, Norsko, Švédsko, Finsko), resp. švédského modelu. Základem politiky zaměstnanosti a rodinné politiky, z něhož tento model vychází, je naprosté zrovnoprávnění pohlaví jak v rámci rodiny, tak v rámci celé společnosti.

Tento model se důsledně snaží o propojení rodinné politiky a politiky zaměstnanosti, aby mohlo být dosaženo nejen plné zaměstnanosti obou pohlaví, ale zároveň také růstu, resp. stabilizace míry porodnosti.

Politicky žádaným vedlejším produktem této politiky je, že obživa rodiny je zajišťována dvěma výdělečně činnými osobami. Proto je ve Švédsku daňově zvýhodněn příjem dvou osob ve srovnání s příjmem jedné osoby.⁸

Pro úspěšnou realizaci takové politiky je nezbytná dobrá infrastruktura, která zaručuje optimální péči o dítě a jeho zaopatření v rámci rodiny i mimo ni během pracovní doby rodičů.

Pro realizaci těchto cílů je však nezbytná celá řada státních opatření, které přispívají k uskutečňování cílů této politiky. Uvedme především tyto:

- Poskytnutí velkorysých dávek, dokud jsou děti malé a jeden z rodičů musí po tuto dobu zcela nebo částečně zůstat doma. Jedna výdělečná osoba, resp. jeden a půl výdělečné osoby, dostane ke svému platu vysoké přídatky.
- Pro děti ve věku od jednoho roku až do dvanácti let, jejichž rodiče studují, jsou obce ve Švédsku povinny zajistit dostatečnou péči.
- Školáci navštěvují centra volného času nebo se o ně stará „denní matka“. Všichni rodiče, jejichž děti mají méně než dvanáct let, mají nárok na zkrácený pracovní úvazek.
- Další zvláštností rodinné politiky u skandinávského modelu je pojištění rodičovské dovolené. Umožňuje oběma rodičům po dobu rodičovské dovolené vnímat svoji pečovatelskou roli. Především ve Švédsku jsou rodičovská dovolená a možnosti veřejné péče o dítě brány jako samozřejmost a rodiny těchto možností také ve velké míře využívají.⁹

Tato kombinace opatření v rámci rodinné politiky a politiky zaměstnanosti je pravděpodobně jedním z důvodů, proč bylo v posledních letech výdělečně činných 72,1 % všech žen a 76,8 % všech mužů mezi 16 a 64 rokem života (2006). Stejná míra zaměstnanosti v Dánsku byla s 73,2 % a 80,6 % nejvyšší ve všech státech Unie (viz tabulka 2).

Souhrnně lze o tomto modelu říct, že jeho prioritou je podpora výdělečně činných rodičů a jejich rodin díky rozvinuté infrastruktuře. Poskytování dávek existuje také, nemá však takový význam. Z hlediska společenské politiky je důsledně realizováno zrovnoprávnění pohlaví.

3.2 Francouzský model

Pokud bychom posuzovali míru porodnosti jako kritérium úspěchu rodinné politiky, potom by byl výsledek francouzské rodinné politiky s mírou porodnosti téměř 2 (1,98) děti na jednu ženu nejlepším výsledkem v Evropské unii. Průměrná míra porodnosti v Evropě ve všech 27 členských zemí je v současné době 1,50 dítěte na jednu ženu (viz tabulka 1).

Francouzská rodinná politika je chápána také jako politika obyvatel. Poskytování dávek, daňové zvýhodnění, vybudování dobré infrastruktury péče o dítě a cílená podpora zaměstnanosti žen, to vše mělo pozitivní dopad na porodnost žen

Z hlediska politiky zaměstnanosti je primárně podporována práce matek na plný úvazek. Celková míra zaměstnanosti žen je však ve Francii s 57,1 % nižší než ve Švédsku (72,1 %) (viz tabulka 2).

Oproti tomu je ve Francii velmi vysoká míra zaměstnanosti matek se dvěma dětmi mladšími šesti let – 80 %. V Německu je výdělečně činných pouze 59 % matek se dvěma dětmi mladšími šesti let.¹⁰

Stejně jako ve Švédsku je základem francouzského modelu systém dvou živiitelů rodiny. Francouzský model nabízí největší různorodost státem podporovaných systémů soukromé i veřejné péče o dítě vůbec, protože péče o dítě není chápána jako soukromá věc, ale především jako primární úloha státní rodinné politiky.

Je však možné rovněž pozorovat, že manželství jako cenná politická instituce ztrácí na vážnosti, protože více než 40 % dětí se rodí jako nemanželských. Ještě zřetelněji, jak je uvedeno výše, lze tento trend pozorovat ve skandinávských zemích.

V souvislosti s úspěchy rodinných politik ve skandinávských zemích a ve Francii vzhledem k růstu míry porodnosti vyvstává oprávněná otázka, jestli existuje pozitivní korelace mezi popsanou státní rodinnou politikou a růstem míry porodnosti.

Modely praktikované ve skandinávských zemích i ve Francii prozatím na tuto otázku odpovídají kladně. Pochybnosti jsou rovněž na místě, podíváme-li se na Spojené státy, které nemají žádnou politiku podpory rodin, a mají přesto vyšší míru porodnosti, než jaká je ve skandinávských zemích a ve Francii.

3.3 Model německy mluvících zemí

V rámci modelu německy mluvících zemí (Německo, Rakousko a Švýcarsko) zaručují jednotlivé ústavy explicitně vysokou ochranu rodiny.

Například podle článku 6 odstavce (1) německé ústavy spadá manželský svazek a rodina pod zvláštní ochranu státu. Podle odstavce (4) tohoto článku má každá matka nárok na ochranu a péči společnosti. Tato povinnost se týká všech správních orgánů (spolek, země a obce).

1. ledna 2007 začal v Německu platit Zákon o spolkovém rodičovském příspěvku a rodičovské dovolené (BEEG), který představuje vzorový obrat směrem ke skandinávskému modelu. Jedním z hlavních cílů této v podstatě nové rodinné politiky je růst porodnosti. Tento nový zákon – na rozdíl od zákona starého - požaduje pro oba rodiče slučitelnost rodinného a profesního života.¹¹

V minulosti se vycházelo z toho, že manželství a rodina, jakož i výchova a péče o dítě jsou v první řadě soukromou věcí občanů. Jelikož ale také v německy mluvících zemích rostla touha žen po zaměstnání, a protože tímto způsobem iniciovaný negativní demografický vývoj s sebou nesl také vznik sociálně-politických problémů, byl zákonem původní postoj změněn.

Tento model se snaží o to, aby byl z hlediska rodinné politiky vytvořen takový systém, který by uspokojil rostoucí touhu žen po zaměstnání tak, aby bylo přesto docíleno růstu porodnosti.

Cíle nemá být – na rozdíl od skandinávských zemí a Francie - docíleno primární, státem organizovanou a financovanou péčí o dítě, nýbrž mnohem více daňovým zvýhodněním a poskytováním poměrně vysokých přídavků rodinám s dětmi.

Pokud porovnáme Německo a Rakousko se srovnatelnými zeměmi OECD, zjistíme, že tyto země vydávají nadprůměrné množství financí ve prospěch rodin. Rakousko s 2,9 % a Německo s 2,7 % hrubého domácího produktu jsou na 5. a 6. místě. První místo zaujímá Dánsko s 3,8 % a poslední místo patří středozemním státům (Španělsko: 0,7 %, Řecko: 1,7 %).¹²

Výdaje jsou v Německu rozdělovány následovně: více než 70 % jde na přímé poskytování přídavků a zhruba 30 % na zajištění služeb státu (výdaje na systémy péče o dítě). Tady pozorujeme velký rozdíl v porovnání se skandinávským modelem, který má přesně opačnou strukturu rozdělování financí.

3.4 Anglosaský model

Zcela odlišnou filozofii rodinné politiky zastávají anglosaské země.¹³ V pozadí stojí takzvaný princip subsidiarity, který primárně vychází ze soukromé (osobní) odpovědnosti jednotlivce za sebe sama a za své rodinné příslušníky.

Založení a materiální zaopatření rodiny je vnímáno jako soukromá věc, a proto stát praktikuje politiku zdrženlivosti ohledně zásahů do hospodářských záležitostí rodiny.

Existenční minimum pro zvláště znevýhodněné skupiny obyvatelstva a pro problémové rodiny je víceméně poskytováno v rámci sociální politiky. U tohoto modelu neexistuje – každopádně ne explicitně - žádná zvláštní politika zaměstnanosti, která by podporovala zaměstnanost matek. Nepřímo se o to snaží systémy politiky ekonomického růstu a flexibilní politika trhu práce tím, že usiluje o sjednocení rodinného a profesního života.¹⁴

Tento model - realizovaný primárně ve Velké Británii - je podle názoru mnoha autorů liberálním státním sociálním modelem, který omezuje přímé aktivity státu v oblasti sociální a rodinné politiky. Tyto aktivity jsou primárně přenechávány charitativním organizacím a „sociálním podnikům“, jež jsou rovněž podporovány státem. Tím má být docíleno lepší orientace na potřebné osoby a posílení připravenosti občanů k vlastní odpovědnosti.¹⁵

3.5 Jihoevropský model

Také ve středomořských zemích (Řecko, Itálie a Španělsko) neexistuje žádná zvláštní rodinná politika. Aktivity rodinné politiky se primárně opírají o tradice a subsidární soukromé aktivity.¹⁶

Státní finanční příspěvek na rodiny ve výši 0,7 % hrubého domácího produktu (Španělsko) a 1,7 % v Řecku se dá srovnávat s jinými evropskými státy pouze nepatrně.

Následek takového systému dotací je, že instituce péče o dítě a především instituce péče o děti do tří let téměř neexistují. Navíc je zaměstnání matek ztíženo tím, že tyto instituce - pokud vůbec existují – mají otevřeno jen velmi krátkou dobu. Matky si proto mohou dovolit nanejvýš výdělečnou činnost na zkrácený úvazek. Ale rovněž nabídky takových prací jsou v těchto zemích spíše raritou.¹⁷

Z tohoto důvodu je zřejmé, proč je v těchto zemích jak míra porodnosti (1,29 v Itálii a Španělsku a 1,35 v Řecku), tak míra zaměstnanosti žen (50 %) velmi nízká. Proto se ani nemůže počítat s tím, že v těchto zemích bude dosaženo cíle Lisabonské smlouvy, který Ev-

ropská unie schválila v roce 2000, a v níž jde o růst míry zaměstnanosti žen v členských státech na nejméně 60 % do roku 2010.

4. Závěry pro a proti přijetí společné evropské rodinné politiky

Mé závěry ukázaly, že v západních zemích EU existují různé trendy ve vývoji rodinné politiky, které jsou si velmi podobné. Hlavní myšlenkou tohoto procesu je, aby bylo docíleno zrovnoprávnění pohlaví na všech úrovních společenské i privátní rodinné sféry. Realizace tohoto cíle je vnímána jako naléhavá, pokud má být udržena, resp. docílena demografická rovnováha. Tato rovnováha znamená, že každá žena musí porodit nejméně dvě děti.

Vývoj v některých evropských zemích také ukázal, že tento cíl je dosažitelný, pokud se rodinné politice společně s politikou zaměstnanosti podaří docílit sjednocení života rodiny s dětmi s profesním životem rodičů, obzvláště matek.

Úplná integrace otců do rodinného života a úplná integrace matek do profesního života jsou hlavními cíly rodinné politiky, resp. politiky zaměstnanosti, jež by ve svém důsledku znamenaly stabilizaci demografického problému.

K dosažení těchto cílů využívají jednotlivé evropské státy v závislosti na politickém a kulturním pozadí různé hospodářsko-politické nástroje. Ať už chtějí státy dosáhnout tohoto cíle primárně přímými dotacemi rodin nebo primárně vytvořením veřejných a/nebo podporou soukromých institucí infrastruktury, mělo by to být podle mého názoru přenecháno na rozhodnutí jednotlivých států a nemělo by to být předmětem společné evropské rodinné politiky, resp. politiky zaměstnanosti. Úspěchy jednotlivých států budou dostatečnou příležitostí pro jejich aplikaci i v jiných státech.

Tabulka 1: Vývoj porodnosti

roky :	1970	1990	2007
země			
A	2,29	1,45	1,37
B	2,25	1,62	1,64
BG	2,18	1,81	1,39
CY	2,54	2,42	1,80
CZ	1,91	1,89	1,22
D	2,03 ¹	1,45	1,40

DK	1,95	1,67	1,74
E	2,90	1,36	1,29
EST	2,16	2,04	1,41
F	2,47	1,78	1,98
FIN	1,82	1,78	1,73
GR	2,39	1,39	1,35
H	1,98	1,87	1,33
I	2,42	1,33	1,29
IRL	3,93	2,11	1,86
L	1,98	1,61	1,78
LT	2,40	2,03	1,21
LV	2,01	2,02	1,28
M	2,02	2,04	1,51
NL	2,57	1,62	1,66
P	2,83	1,57	1,48
PL	2,80	2,04	1,26
RO	2,88	1,83	1,38
S	1,92	2,13	1,66
SK	2,40	2,09	1,33
SLO	2,10	1,46	1,46
UK	2,43	1,83	1,66
EU 15	2,38	1,58	1,55
EU 27	2,22	1,66	1,50
J	2,09	1,52	1,23
USA	2,48	2,08	2,09
IND	5,43	3,80	2,81
VRC	4,86	2,18	1,75
WELT	4,47	3,05	2,59

1) Pouze západní Německo

Zdroj: Institut der Deutschen Wirtschaft Köln 2008

Tabulka 2: Míra zaměstnanosti

	celkem			muži			ženy		
roky :	1980	1990	2006	1980	1990	2006	1980	1990	2006
země:									
A	.	68,3 ²	70,2	.	77,5 ²	76,9	.	58,8 ²	63,5
B	53,1 ³	54,4	60,4	69,9 ³	68,1	67,0	36,4 ³	40,8	53,6
CZ	.	69,0 ⁴	65,3	.	77,6 ⁴	73,7	.	60,4 ⁴	56,8
D	65,2	64,1	67,2	81,1	75,7	72,9	49,6	52,2	61,5
DK	70,3 ³	75,4	76,9	76,2 ³	80,1	80,6	64,3 ³	70,6	73,2
E	52,7	51,8	65,7	77,2	71,9	77,3	28,5	31,8	54,9
F	64,1	59,9	62,3	78,2	69,7	67,5	50,0	50,3	57,1
FIN	70,7	74,1	68,9	75,5	76,7	70,5	66,1	71,5	67,3
GR	54,9 ³	54,8	61,0	77,2 ³	73,4	74,6	34,4 ³	37,5	47,5
H	.	58,0 ⁵	57,3	.	64,0 ⁵	63,8	.	52,3 ⁵	51,2
I	53,9	52,6	58,4	75,2	69,2	70,5	33,4	36,2	46,3
IRL	53,7 ⁶	52,1	68,1	74,9 ⁶	67,5	77,3	31,9 ⁶	36,6	58,8
L	58,6 ³	59,2	63,6 ⁷	78,6 ³	76,4	73,3 ⁷	38,6 ³	41,4	53,7 ⁷
NL	54,5	61,8	72,4	74,2	75,7	78,7	34,2	47,5	66,0
P	64,3	67,4	67,9	84,1	80,1	73,9	45,8	55,4	62,0
PL	.	59,9 ⁵	54,5	.	66,9 ⁵	60,9	.	53,1 ⁵	48,2
S	79,8	83,1	74,5	86,2	85,2	76,8	73,3	81,0	72,1
SK	.	59,8 ²	59,4	.	67,2 ²	67,0	.	52,6 ⁵	51,9
UK	65,9 ⁸	72,5	72,5	77,4 ⁸	82,1	78,4	54,5 ⁸	62,8	68,8
EU 15	60,4	61,5	66,0	78,3	74,3	73,5	42,9	48,7	58,5
J	66,8	68,6	70,0	82,6	81,3	81,0	51,4	55,8	58,8
USA	67,2	72,2	72,0	79,7	80,7	78,1	55,4	64,0	66,1
OECD	64,2	65,6	66,1	79,5	77,5	75,6	49,3	53,9	56,8

1 Výdělečně činní ve věku od 15 do 64 let v % stejně starého obyvatelstva;

2 1994; 3 1983; 4 1993; 5 1992; 6 1981; 7 2005; 8 1984; 9 1991

Zdroj: OECD und Institut der deutschen Wirtschaft Köln 2008

-
- 1 Srovnej Christine Henry-Huthmacher, Orientace na obyvatelstvo nese ovoce – srovnání rodinných politik v Evropské unii v : (2004) PM 413, str. 77-82, zde str. 77 a násl.
 - 2 Srovnej Ebenda, str. 81
 - 3 Srovnej Hanna Steidle, Aktuální vývoj rodinné politiky v Evropě na příkladu služeb podporujících rodinu (FuD) v: (2007) Observatorium pro vývoj sociálních služeb v Evropě, srpen, str. 1-46, zde str. 25 a násl.
 - 4 Srovnej Christine Henry-Huthmacher, str. 77 a násl.
 - 5 Srovnej Ebenda
 - 6 Srovnej Nora Reich, Německá rodinná politika v mezinárodním srovnání v: (2008) Ekonomická služba 12; str. 816-822, zde str. 820 a násl.
 - 7 Srovnej Christine Henry-Huthmacher, str. 79 a násl.
 - 8 Srovnej Ebenda, str. 80
 - 9 Srovnej Ebenda
 - 10 Srovnej Ebenda, str. 81
 - 11 Srovnej Nora Reich, str. 816 a násl.
 - 12 Srovnej Christine Henry-Huthmacher, str. 79
 - 13 Srovnej Hanna Steidle, str. 14
 - 14 Srovnej Hanna Steidle / Cornelia Markowski, 2006: Modernizace sociální ochrany v Evropské unii – Vysvětlení pojmů a možnosti jednání pro nositele sociálních prací, koncept č. 15 Observatoria pro vývoj sociálních služeb v Evropě, str.19 f http://www.soziale-dienste-ineuropa.de/Anlage16933/Arbeitspapier_Nr_15.pdf
 - 15 Ebenda, str. 19 ff
 - 16 Srovnej Nora Reich, str. 820
 - 17 Srovnej D. Del Boca: The Effect of Child Care and Part Time Opportunities on Participation and Fertility Decisions in Italy, IZA Discussion Paper 427, 2002, str. 4; M. Gutierrez-Domenech: The Impact of Labour Market on the Timing of Marriage and Births in Spain Centre for Economic Performance London, Working Paper, 2002, str. 26